

Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

e-ISSN: 2147-6152

Yıl 10, Sayı 26, Nisan 2021

Makale Adı /Article Name

İslam Ekonomisi ve Finansı
Alanyazının Bibliyometrik Analizi

Bibliometric Analysis of Islamic
Economics and Finance Literature

Yazar/Author

Mehmet Fatih BUĞAN

Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, İİBF

mfbugan@gantep.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9027-9532

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 20.11.2020

Kabul Tarihi: 24.11.2020

Yayın Tarihi: 30.04.2021

Sayfa Aralığı: 658-677

Kaynak Gösterme

Buğan, Mehmet Fatih (2021). "İslam Ekonomisi ve Finansı Alanyazının Bibliyometrik Analizi", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S 26, s. 658-677.

(Bu makale, yazar beyanına göre, TR DİZİN tarafından öngörülen "ETİK KURUL ONAYI" gerektirmemektedir.)

ÖZ

Bu çalışma İslam ekonomisi ve finansı ile ilgili mevcut bilgi birikimini ortaya koyarak genel bir bakış açısı elde etmeyi ve böylelikle gelecek çalışmaların yönelebileceği muhtemel alanlarla ilgili bir yönerge oluşturmayı amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında İslam ekonomisi ve finansı alan yazını bibliyometrik analiz ile irdelenmiştir. Analiz sonucunda konuya olan eğilimin artmakta olduğu gözlemlenmiştir. Bu eğilimin en önemli aktörleri Malezya, ABD ve İngiltere olarak tespit edilmiştir. Yayımlanan eser sayısı ve atıf sayısına göre ilk sırada Malezya yer almaktadır. İslami finans alanında yapılan çalışmalarda konuların çeşitliliği dikkate alındığında, önümüzdeki dönemde İslami bankacılık kavramının önemini korumaya devam edeceği söylenebilir. Dönemler itibariyle incelendiğinde ilk dönemde alana ilişkin tanımların ortaya konduğu bir doğuş evresinden bahsedilebilir. Bu dönemde İslam ile bankacılığın ve finansın uyumu açıklanmaya çalışılmıştır. Devamında gelen ikinci dönemde ise alanda yapılan çalışmalar, daha çok uygulamalar üzerine yoğunlaşarak, oluşan bilgi birikiminin pratiğe aktarılmasını mümkün kılmıştır. Son dönemde ise İslami finans kavramlarının farklı alanlar ile ilişkilendirilmesi, alanın belirli bir gelişim sürecini tamamladığına işaret etmektedir. Mevcut etkileşimlerin oluşum hızına bakılarak gelecek dönemlerde gerçekleşecek etkileşimlerin çok daha fazla çeşitleneceği yorumu yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: İslam Ekonomisi, İslami Finans Sistemi, Bibliyometrik Analiz

ABSTRACT

This study aims to obtain a general point of view by revealing the existing knowledge on Islamic economics and finance, and thus to create a guideline on possible areas for future studies. In this context, the literature on Islamic economics and finance was examined with bibliometric analysis. The results show that the interest in the subject is increasing. The most important actors of this trend have been identified as Malaysia, USA and UK. Malaysia ranks first in terms of the number of published works and the number of citations. Considering the diversity of subjects in the studies in the field of Islamic finance, it can be said that the concept of Islamic banking will continue to maintain its importance in the forthcoming period. When examined in terms of periods, the first period can be defined as a formation stage in which definitions related to the field are revealed. In this period, the coexistence between Islam and banking and finance was tried to be explained. In the second period that followed, the studies carried out in the field made it possible to transfer the accumulated knowledge to practice by focusing more on applications. In the last period, the association of Islamic finance concepts with different fields indicates that the field has completed a certain development process. By looking at the rate of formation of existing interactions, it can be interpreted that the interactions that will take place in the future will be much more diversified.

Keywords: Islamic Economy, Islamic Finance, Bibliometric Analysis

GİRİŞ

İslam ekonomisi ve finansı son yıllarda gittikçe artan bir ilgi ile karşılaşmakta ve bu ilgi hem sektörün aktif büyüklüğüne hem de alanla ilgili yapılan akademik araştırmalara yansımaktadır. Kuralları, kurumları ve araçları ile bir finansal sistem olma özelliğine haiz İslam ekonomisi ve finansı alanı, İslam dininin kurallarına göre şekillenmektedir. Bu durum, Müslüman olmayan ülkelerde sistemin yatırımcılar ve araştırmacılar tarafından ilgi görmesine engel teşkil etmemektedir. Shinkafi ve Ali (2017)' ye göre İslami finans sisteminin ekonomik büyümeyi destekleme, yoksulluğu azaltmak suretiyle sosyoekonomik refahı artırma kapasitesi ve potansiyeli, sistemin Müslüman olmayan ülkelerde de talep görmesine neden olmaktadır.

İslami finans sistemini “faizsiz finans” olarak tanımlamak, sistemin amacını, kapsamını ve işlevselliğini kısıtlamak anlamına gelecektir. Iqbal (1997), İslami finans sisteminin, risk paylaşımını ve girişimciliği teşvik etmek suretiyle etik, ahlaki, sosyal ve dini boyutlara eşit şekilde vurgu yaparak toplumun iyiliği için eşitliği ve adaleti artırmayı amaçladığını vurgulamaktadır. İslami finans sistemi, ancak İslam’ın iş etiği, servet dağılımı, sosyal ve ekonomik adalet ve devletin rolü hakkındaki öğretileri bağlamında tam olarak değerlendirilebilir (Iqbal, 1997). Ayrıca İslami finans sistemi, bankacılık sektörü ile sınırlı olmayıp sermaye oluşumu, sermaye piyasaları ve her türlü finansal aracılık konularını da kapsamaktadır ((Biancone vd., 2020).

Bu çalışma İslam ekonomisi ve finansı alanı ile ilgili mevcut bilgi birikimini ortaya koyarak genel bir bakış açısı elde etmeyi ve gelecek çalışmaların yönelebileceği muhtemel alanlara ilgili bir yönerge oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, Web of Science Core Collection (WoS) veri tabanında taranan ilgili alanyazının bibliyometrik analizi yapılmıştır. Bibliyometrik analiz, İslam ekonomisi ve finansı alanyazının gelişimini, evrimini, merkezini, konumunu ve istikametini anlamamıza ve konuya farklı açılardan yaklaşarak detaylı bir bakış açısı sunmaya olanak vermektedir. Yapılan literatür araştırmasında İslam ekonomisi ve finansı alanyazının incelendiği kısıtlı sayıda araştırmaya rastlanılmıştır (Biancone vd., 2020; Handoko, 2020; Karaoğlan, 2020; Mubarrok vd., 2020). Handoko (2020), yalnızca Endonezyalı yazarlar tarafından yapılan çalışmaları, Mubarrok vd. (2020) ise alanın pazarlama konusunda yapılan çalışmaları incelemişlerdir. Bu çalışmada, Karaoğlan (2020) ve Biancone vd. (2020)’nin çalışmalarında olduğu gibi İslam ekonomisi ve finansı alanındaki ilgili tüm alanyazın dahil edilmiştir.

Bu çalışma, birkaç konuda benzer çalışmalardan ayrılmakta ve bu noktalarda ilgili literatüre katkı sağlaması beklenmektedir. (i) Öncelikle ilgili alanyazının tamamı en geniş zaman aralığında çalışmaya dahil edilmiş ve incelenen ilgili makale sayısının en yüksek olduğu çalışmadır. (ii) Çalışmada, diğer çalışmalarda kullanılan yöntem ek olarak burst detection algoritması kullanılmıştır. (iii) Diğer benzer çalışmalarda veritabanı olarak Scopus kullanılırken, bu çalışmada WoS veritabanı kullanılmıştır. WoS veritabanının herkes tarafından erişilebilir olması, yayımlara ilişkin metaverilerin diğer veritabanlarına göre daha düzenli olması ve alanyazındaki

yönelimin bu veritabanında yayınlanan çalışmalarca belirleniyor olması çalışmada WoS veritabanının kullanılmasına gerekçe oluşturmaktadır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde; çalışmada benimsenen metodoloji özetlenmiş; devamında veri toplama ve ön işleme aşamaları detaylandırılmış; sonraki kısımda bulgular, “ülkeler ve üniversiteler”, “dergi istatistikleri”, “anahtar kelimeler analizi” olmak üzere alt başlıklarda tartışılmış; ve son olarak sonuç kısmında tartışma ve öneriler sunulmuştur.

Metodoloji

Bu çalışmada, 1994-2021 yılları arasında Web of Science Core Collection (WoS)' da yayınlanmış, İslami finans konularını incelemiş 1.993 makalenin bibliyometrik analizi yapılmıştır. Elde edilen verilerin analizi ve görselleştirilmesi için R programı içerisindeki Bibliometrix paketi (Aria & Cuccurullo, 2017) kullanılmıştır. Bibliyometrik analizde birçok farklı araç kullanılabilir de R programı içerisinde ihtiyaç duyulan analizlerin çoğunu içeren paketler bulunması ve bu paketlerin aynı zamanda görselleştirmedeki başarısı bu araştırmada kullanılmasının bir nedeni olarak gösterilebilir. Ayrıca konuyla ilgili yayın yapan dergilerin etkinliklerinin zamansal olarak tespit edilmesinde “Jon Kleinberg’s Burst Detection” algoritması kullanılmıştır.

Araştırmanın bulguları, veri setinde yer alan yayınların yıllara, ülkelere, üniversitelere ve dergilere göre dağılımını, veri setindeki anahtar kelimelerin haritası ve tematik gelişimini içermektedir. Ayrıca bu yayınların yıllara göre atıf düzeyleri bağlamında ilgili literatüre katkıları, dergilerin etki düzeyleri ve ülkelerin atıf düzeyleri de çalışmanın bulgular bölümünde verilmektedir.

Veri Toplama ve Ön İşleme

Veri toplama süreci üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada yapılan literatür taraması sonucunda İslami finansla ilgili anahtar kelimeler belirlenmiş ve bu kelimelerle veri tabanı sorgusu gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, ilgili konularda yazılmış makaleleri belirlemek için gerçekleştirilmiş sorgu kodu aşağıdaki gibidir ve sorgu aşamaları Tablo 1.’ de gösterilmiştir.

TS=(“islamic economic*” OR “islamic finance” OR “islamic stock*” OR “islamic equity” OR “islamic bank*” OR “sharia* compliament” OR “sharia* based” OR “sharia* rule” OR “islamic financial market*”)

Tablo 1. Veri Toplama Aşamaları

1. Aşama: veri tabanı sorgusu	Anahtar Kelimeler:
Sonuç: 2.497 makale	islamic economic* islamic bank* islamic finance sharia* compliament islamic stock* sharia* based islamic equity sharia* rule islamic financial market*
2. Aşama: 2. Katman filtreleme	Filtreleme kriterleri:
(literatür taraması ve bibliyometrik analiz içeren çalışmaların çıkarılması)	(başlık, anahtar kelime, keyword plus)
Sonuç: 2.489 makale	literature review bibliometric*
3. Aşama: Verileri eksik olan çalışmaların veri setinden çıkarılması	Çıkarma kriteri:
Sonuç: 1.993 makale	Tarih bilgisi yok Anahtar kelimeleri yok

Sorgu sonucunda 2.497 adet makaleye ulaşılmıştır. İkinci aşamada makale başlığı, yazar anahtar kelimeleri ve keywordplus'ta "literature review" ve "bibliometric*" kelimeleriyle bir arama gerçekleştirilerek birinci aşamada ulaşılan sonuç filtrelenmiştir. Bu aşama sonucunda makale sayısı 2.489'a düşürülmüştür. Son aşamada analiz için gerekli kriterleri taşımayan 496 yayın çıkarılarak 1.993 makaleden oluşan veri seti elde edilmiştir.

Veri ön işleme aşamasında elde edilen veri seti detaylı olarak gözden geçirilmiş ve analize hazır hale getirilmiştir. Bu aşamada anahtar kelimelerle ilgili birtakım düzeltmeler gerçekleştirilmiştir. Örneğin "islamic stock markets", "islamic-stock markets", "islamic banking", "islamic bank", "islamic banks", "mudharabah", "mudaraba", "islamic economies", "islamic economy" gibi anahtar kelimeler ilgili kavramı ifade edecek tek anahtar kelimedede birleştirilmiştir.

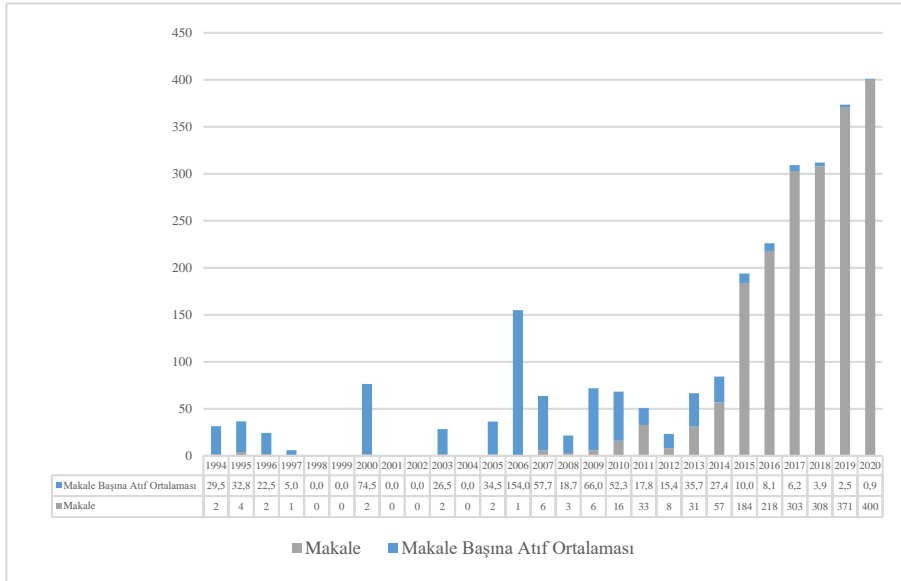
Bulgular

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen bibliyometrik analiz 1994:2021 yılları arasındaki yayınları kapsamaktadır. Veri setine ait bazı tanımlayıcı istatistikler Tablo 2. 'de verilmiştir. Veri seti 1.993 makaleden oluşmaktadır. Bu makaleler 3.055 yazar tarafından yazılmıştır. Tek yazarlı makale sayısı 463'tür ve bu da 1.530 adet makalenin iki ve daha fazla yazar tarafından yazıldığını göstermektedir. Makale başına yazar sayısı 1,53 ve makale başına ortak yazar sayısı 2,5 olarak gerçekleşmiştir. Veri setinde yer alan makalelere toplamda 13.714 adet atıf yapılmıştır. İşbirliği endeksi ise 1,77 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2. Veri Seti ile İlgili Temel Bilgiler

Yayın Aralığı	1994:2021
Makale	1.993
Yazar	3.055
Tek Yazarlı Makale	463
Yazar Başına Makale Sayısı	0,652
Makale Başına Yazar Sayısı	1,53
Makale Başına Ortak Yazar Sayısı	2,5
Toplam Atıf	13.714
İşbirliği Endeksi	1,77

Şekil 1.' de İslami finans alanını inceleyen makalelerin sayılarının ve aldıkları atıfların ortalamalarının yıllara göre dağılımı görülmektedir. Sütun grafiğindeki her bir sütunun gri kısmı ilgili yılda yapılmış yayın sayısını, mavi kısmı ise o yıldaki makale başına ortalama alıntı sayısını göstermektedir. 2014 yılına kadar atıf ortalamasının yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum makale sayısının azlığından kaynaklanmaktadır. 2014 yılından itibaren konu ile ilgili hem makale hem de atıf sayılarının arttığı görülmektedir. Çalışmanın veri setinde 1998, 1999, 2001, 2002 ve 2004 yıllarında yayınlanmış ilgili makale yer almaktadır. Makale sayısında özellikle 2015 yılında ciddi bir artış olduğu görülmektedir. 2015 yılına kadar yayınlanan makale sayısı görece az olduğundan makale başına atıf sayısı oranları 2015 öncesinde yüksek oranda gerçekleşmiştir. Makale sayısı ve makale başına atıf

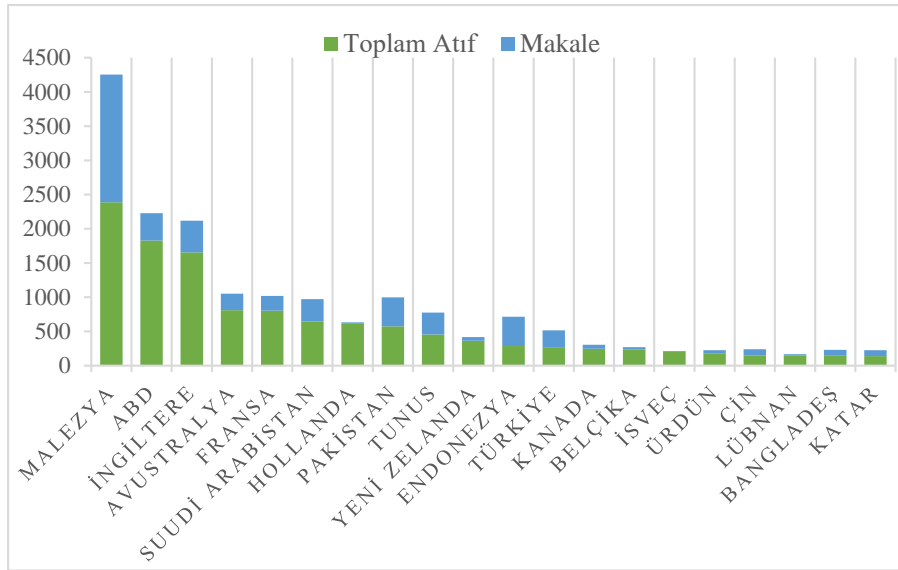
Şekil 1. İlgili Literatürün Yıllar İtibariyle Gelişimi

sayıları incelendiğinde yıllar itibariyle atıf sayısında düzenli bir yükseliş olduğu söylenebilir.

Ülkeler ve Üniversiteler

Şekil 2.' de alana en fazla katkı sağlayan ilk 20 ülkeye ait grafik yer almaktadır. Ülkeler atıf sayısına göre sıralanmıştır. Ülkelerle ilgili sonuçlar incelendiğinde Malezya'nın yapılan yayınlarda ve atıflarda alana en çok katkı yapan ülke olduğu görülmektedir. Daha sonra sırasıyla ABD, İngiltere, Avustralya ve Fransa gelmektedir. Bununla birlikte yayınlara yapılan atıf sayıları incelendiğinde ABD menşeli yayınlara yapılan atıfların İngiltere menşeli olanlara nazaran daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye ise bu sıralamada 269 atıf ve 245 makale ile 12. sırada yer almıştır. İlk 5 ülke sıralamasında yer alan ülkelerin 4'ünün Müslüman olmayan ülkelere oluşması da çalışmanın ilgi çekici bulgularından birisidir. İslam ekonomisi ve finansı alanı her ne kadar İslam dininin kuralları çerçevesinde şekillenmiş olsa da hem yatırımcıların hem de araştırmacıların bu alana olan ilgisinin Müslüman olmak ile sınırlı olmadığı anlaşılmaktadır.

Yayınlara üniversite bazında katkılar Şekil 3.' te verilmiştir. Grafik incelendiğinde

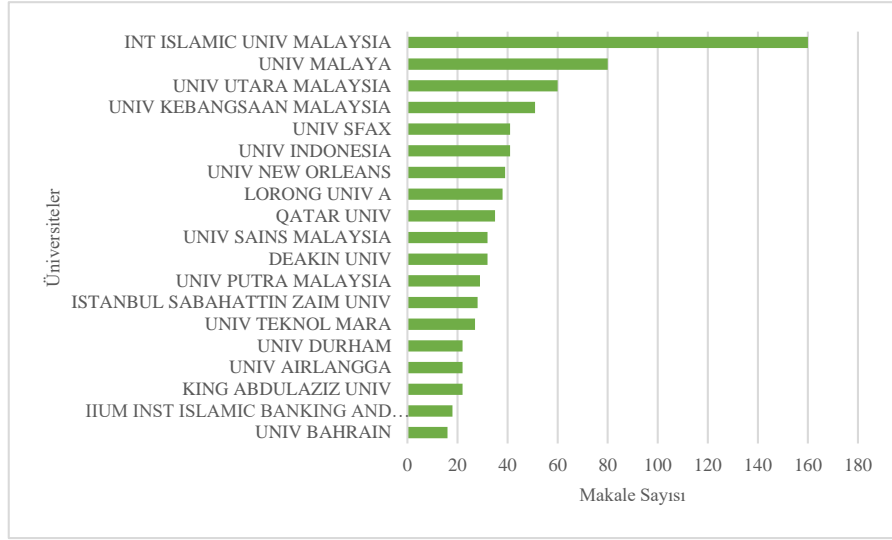

Şekil 2. Alana En Fazla Katkı Sağlayan İlk 20 Ülke

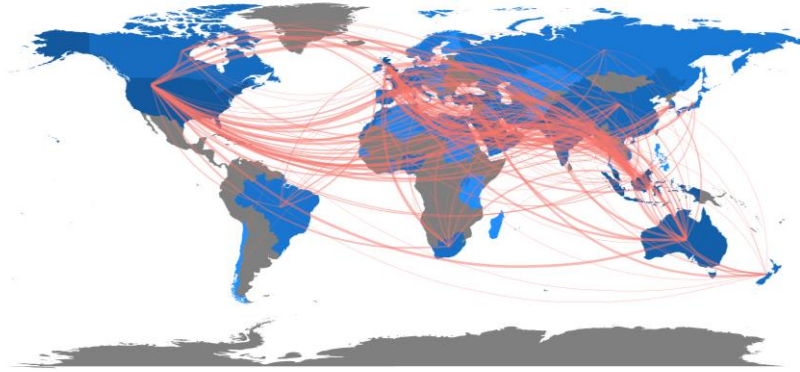
konu ile ilgili en aktif üniversitenin Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi olduğu görülmektedir. İlk 20 üniversite sıralamasına göre Malezya üniversiteleri ilk sıralarda yer almaktadır. Bununla birlikte Sfax Üni. (Tunus), Endonezya Üni. (Endonezya), New Orleans Üni. (ABD), Katar Üni. (Katar), Deakin Üni.

(Avusturalya), Durham Üni. (İngiltere) ve İstanbul Sebahattin Zaim Üni. (Türkiye) de bu alanda aktif üniversitelerdir

İlk 20 üniversitenin yer aldığı grafik incelendiğinde ilgili üniversitelerin genellikle Müslüman popülasyonun yoğun olduğu ülkelerde yer aldıkları gözlenmektedir. Ancak Uni. New Orleans (ABD), Deakin Uni. (Avusturalya) ve Uni. Durham (İngiltere) gibi üniversitelerin, ilk 20 arasında kendilerine yer bulmaları konunun kapsayıcılığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Şekil 3. En Etkili 20 Üniversite

Şekil 4. Uluslararası Ortak Yazar Haritası

Şekil 4.' te uluslararası işbirliğini temsil eden ortak yazar haritası yer almaktadır. Şekilden de anlaşılacağı üzere İslam ekonomisi ve finansı yazını geniş bir coğrafyaya yayılmış ve hemen hemen dünyanın her bölgesinden işbirlikleri

gerçekleşmiştir. Söz konusu ortak yazar işbirliklerinin en fazla olduğu ikili ülkeler Tablo 3.'te verilmiştir. Buna göre en fazla ortaklık 43 makale ile Suudi Arabistan ve Tunus arasında gerçekleşmiştir. Tablo 3.'te en fazla ortaklık kuran ülkelerin başında açık ara farkla Malezya gelmektedir. Türkiye'nin en fazla ortaklık yaptığı ülke 23 makale ile Malezya olmuştur.

Tablo 3. Ortak Yazar İşbirlikleri

Ülke Adı	Ülke Adı	Makale Sayısı
Suudi Arabistan	Tunus	43
Malezya	Pakistan	41
Malezya	İngiltere	41
Malezya	Endonezya	29
Malezya	Suudi Arabistan	28
Tunus	Fransa	26
Malezya	Bangladeş	24
Malezya	Türkiye	23
Malezya	ABD	23
Malezya	Avustralya	22
Malezya	BAE	20
İngiltere	ABD	19
ABD	Fransa	19
ABD	Suudi Arabistan	16
Pakistan	Suudi Arabistan	15

Dergi İstatistikleri

Bir akademik alanın gelişimini ortaya koymak açısından o alanda yayın yapan akademik dergilerin durumunu incelemek gerekmektedir. Bir yayının alanda oluşturacağı etki yalnızca konusuyla ve yazarlarıyla ortaya çıkmamakta aynı zamanda yayıncının niteliklerinden ve alandaki konumundan da etkilenmektedir (Kim vd., 2020). Tablo 4. 'te ilk 20 derginin konu ile ilgili yayın sayıları, H endeksleri ve atıf sayıları gösterilmiştir. H endeksi sıralamasına göre alandaki en aktif üç dergi sırasıyla "Pacific-Basin Finance Journal" ve "International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management" ve "Economic Modelling" dergileridir. Bu üç dergiyi "Journal of International Financial Markets Institutions & Money" ve "Research in International Business and Finance" dergileri takip etmektedir. "International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management" dergisi daha çok yayına sahip olsa da "Pacific-Basin Finance Journal" dergisi daha yüksek atıf sayısına ve H endeksi skoruna sahiptir.

Tablo 4. İlk 20 Dergi

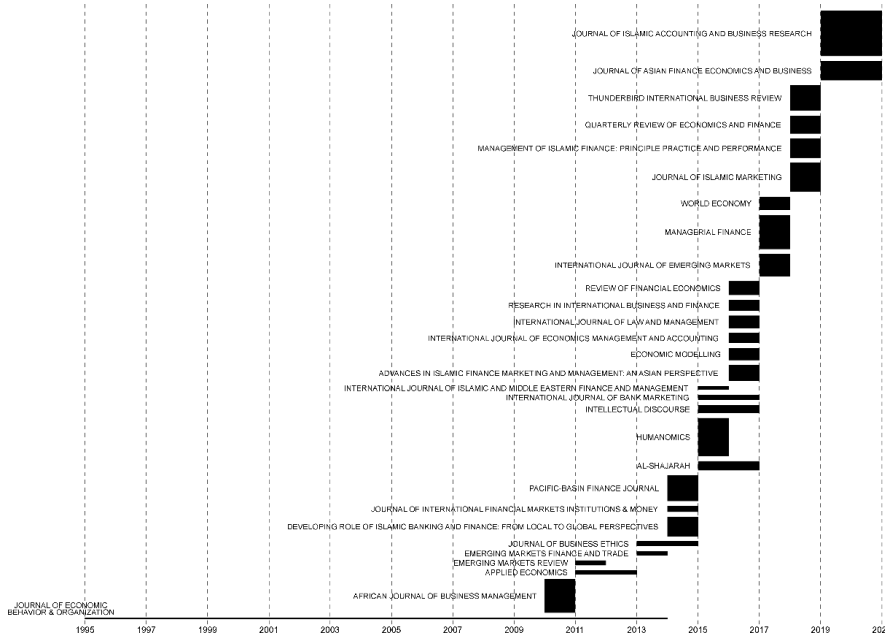
Dergi	H Endeksi	Atıf Sayısı	Makale Sayısı
Pacific-Basin Finance Journal	23	1.597	75
International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management	13	559	128
Economic Modelling	12	438	26
Journal of International Financial Markets Institutions & Money	12	434	23
Research in International Business and Finance	11	306	29
International Journal of Bank Marketing	11	422	26
Emerging Markets Review	11	327	15
Journal of Islamic Marketing	10	365	75
Borsa Istanbul Review	10	278	32
Emerging Markets Finance and Trade	10	244	25
Journal of Economic Behavior & Organization	10	587	12
Journal of Business Ethics	9	413	13
Journal of Islamic Accounting and Business Research	8	282	145
Applied Economics	8	227	26
Journal of Asian Finance Economics and Business	6	95	31
Quarterly Review of Economics and Finance	6	103	18
Humanomics	5	94	27
Managerial Finance	5	78	24
International Journal of Emerging Markets	5	88	19
Review of Financial Economics	5	72	11

Tablo 4., dergilerin 27 yıllık toplam performanslarını göstermektedir. Geçen zaman içerisinde bazı dergilerin etkinliğini kaybederken erken dönemde etkin olmayan dergilerin sonradan etkin hale gelmesi söz konusu olabilir. Dergilerin yayın sıklıkları konuyla ilgili yayın sayılarını etkilemektedir ve sonradan yayın hayatına başlayan bir derginin kümülatif sonuçlarının daha üst sıralara çıkmasına neden olabilir. Ve yine, yayın hayatına daha erken başlamış bir dergi erken dönemlerde konuyla ilgili çok fazla yayın yapmış olabilir ve dolayısıyla kümülatif skorları yüksek çıkıyor olabilir. Daha detaylı ve zamana dayalı bir analiz yapıldığında farklı bir tabloyla karşılaşılması olasıdır. Bu amaçla Jon Kleinberg'in geliştirmiş olduğu burst detection algoritması kullanılarak ikinci bir analiz daha yapılmıştır. Burst detection algoritması, zaman içerisinde yoğunlaşan ve daha sonradan azalan aktivitelerin ortaya çıkarılması için tasarlanmış bir algoritmadır (Kleinberg, 2003). Bu algoritma ile dergilerin konuyla ilgili yayınları belirli bir zaman dilimine göre analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, alanda belirli zaman dilimlerinde aktiviteleri yoğunlaşan dergiler

Şekil 5.'te gösterilmektedir. Grafikte yatay eksen zaman dilimini, dikey eksendeki siyah yatay çubuklar da dergilerin etki güçlerini göstermektedir. Siyah yatay çubukların uzaması derginin daha çok zaman aralığında etkin olduğunu, kalımlaşması da etkisinin arttığını ifade etmektedir.

Şekil 5. Dergilerin Burst Detection Algoritması Sonuçları

Şekil 5.'te yer alan sonuçlar Tablo 4.'ün de daha doğru yorumlanmasına katkıda bulunacaktır. Şekilde de görüldüğü üzere geçen süre zarfında tek bir derginin mutlak etkinliği söz konusu değildir. Tablo 4.'te birinci sırada olan "Pacific-Basin Finance Journal" dergisinin etkinliği 2014-2015 yılları arasında olmuştur. Aynı şekilde "International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management" dergisi 2015-2016 yılları arasında, "Economic Modelling" dergisi 2016-2017 yılları arasında, "Journal of International Financial Markets Institutions & Money" dergisi 2014-2015 yılları arasında ve "Research in International Business and Finance" dergisi 2016-2017 yılları arasında patlama göstermişlerdir. Bununla birlikte tabloda

daha aşağı sıralarda olan dergilerin son yıllarda önemli bir atığa geçtikleri gözlemlenebilmektedir.

Anahtar Kelime Analizi

Anahtar kelimeler bir makalenin içeriği ile fikir verebilecek ilgili en temel öğelerdir ve makalenin ana konusunun bir özeti niteliğindedirler. Belirli bir alandaki yayınların bibliyometrik incelenmesi esnasında içerik çıkarımı ile ilgili birkaç farklı

odak noktası kullanılmaktadır. Yayının kendisi, özeti veya anahtar kelimeleri bu odak noktaları arasında sayılabilir. Bu çalışmada yayınların konunun zaman içerisindeki evriminin izlenebilmesi için odak noktası olarak anahtar kelimeler seçilmiştir. Bunun nedeni anahtar kelimelerin çok daha az veri ön işleme çabası gerektirmeleridir. Ayrıca tam metin veya özet incelemelerinde ikili, üçlü kelime gruplarını anlamlı olarak çıkarmak oldukça zordur. Anahtar kelimelerde ise bu tarz bir ayırım yapmaya gerek yoktur ve ulaşılmak istenilen kavramlar çok yüksek tutarlılıkla elde edilebilmektedir.

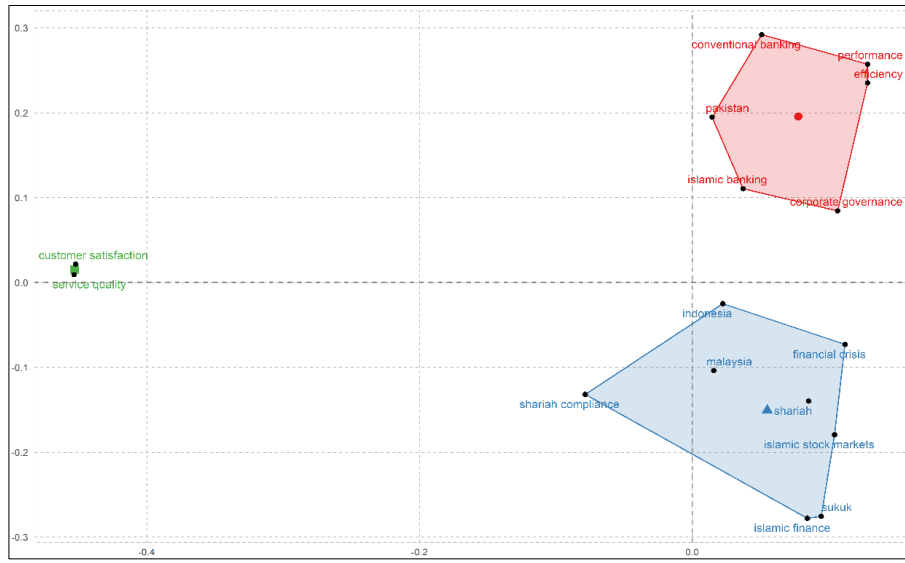
Yayınlarda en sık tekrar edilen 24 kelime Tablo 5.'te verilmiştir. Buna göre gözlemlenme sıklığı en fazla olan kelime “islamic banking” kelimesidir. Takiben “islamic finance” ve “malaysia” kelimeleri gelmektedir. Sıklıklara göz atıldığında en çok tekrar edilen kavramların daha çok finans ve bankacılık kavramları oldukları görülmektedir. Anahtar kelimelerle ilgili diğer analizlerde daha detaylı sonuçlara değinilecektir.

Tablo 5. En Çok Tekrar Eden Anahtar Kelimeler

Anahtar Kelime	Frekans	Anahtar Kelime	Frekans
islamic banking	774	corporate social responsibility	43
islamic finance	393	customer satisfaction	41
malaysia	110	pakistan	41
shariah	96	indonesia	36
conventional banking	95	service quality	35
islamic stock markets	85	maqasid al shariah	34
financial crisis	69	risk sharing	34
corporate governance	67	religion	33
efficiency	52	data envelopment analysis	30
shariah compliance	45	trust	30
sukuk	45	financial performance	29
islamic economy	44	liquidity risk	27

Çok boyutlu ölçekleme incelenen fenomenler arasındaki ilişkiyi ortaya koyan keşifsel veri analizi yöntemlerinden biridir. Multidimensional scaling analizinden

elde edilen grafikte, analiz edilen anahtar kelimeler düzleme dağıtılır ve her anahtar kelimenin göreceli konumu, anahtar kelimeler arasındaki yakınsamayı yansıtır. Daha fazla yakınsak sözcük bir küme oluşturur. Bir anahtar kelime, kümenin ortasına yakın olduğu ölçüde ilgili literatür için bir temel oluşturur (Hoffman & De Leeuw, 1992). Analiz sonucunda faktoriyel bir harita elde edilebileceği gibi kümeleri gösteren factorial map ve dendrogram da elde edilebilir. Şekil 6.'da anahtar kelimelerin çok boyutlu ölçekleme analizi sonuçlarına göre oluşturulmuş faktör haritası ve Şekil 7.'de ağaç dendrogramı görülmektedir.

Şekil 6. Anahtar Kelimelerin Çok Boyutlu Ölçekleme Analizi

Analiz sonucunda anahtar kelimeler 3 ana kümede toplanmışlardır.

1. Kümede “conventional banking”, “Pakistan”, “Islamic banking”, “corporate governance”, “efficiency” ve “performance” kavramları yer almaktadır. Faktoriyel haritada kavramların küme merkezinin etrafında toplandıkları görülmektedir. Bu küme önemli bir grup çalışmanın İslami bankacılık işlemlerine yoğunlaştığı şeklinde yorumlanabilir. Bu kümede dikkat çeken bir diğer husus ise “Pakistan” teriminin ön plana çıkmasıdır. Yapılan çalışmaların ekseninde Pakistan’ın Malezya ve Endonezya ile birlikte önemli bir yer tutması ilgili ülkelerin konuya verdikleri öneme yorumlanabilir.

2. Kümede “Malaysia”, “shariah”, “financial crisis”, “Indonesia”, “shariah compliance”, “Islamic finance”, “sukuk” ve “Islamic stock markets” kavramları yer almakta ve “shariah” kavramı merkeze yakın bir konumda bulunmaktadır.

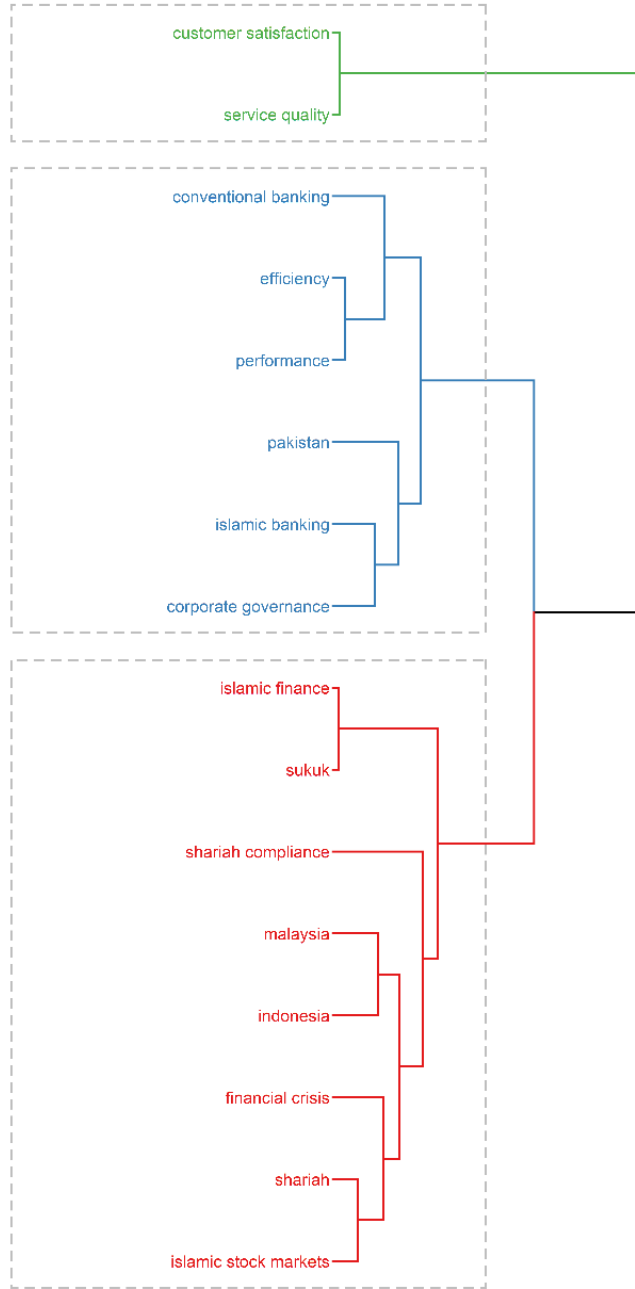
Endonezya ve Malezya’ da yapılan çalışmalar bankacılık ve verimlilik gibi işin uygulama yönlerinden ziyade “stock market”, “shariah”, “finance” konularında yoğunlaşmaktadır. Yani konuya ilişkin teorik bir alt yapı oluşturma çabası içerisinde oldukları yorumu yapılabilir.

3. Kümede “customer satisfaction” ve “service quality” kavramları yer almaktadır. Globalleşme ile birlikte özellikle İslami finans alanında finansal hizmetlerin öneminin arttığı da bilinmektedir. Sonuç olarak her ne kadar İslami boyut ön plana çıksa da yapılan işlemlerin, nihai kullanıcıların hayatlarını kolaylaştırmasının gerekliliği İslami finans konusunda da geçerlidir.

Şekil 7.’de verilen dendrogramda 1. Küme olarak ele alınan grup mavi renk ile temsil edilen kavramlardan teşekkül etmektedir. İlgili kümenin üst katmanlarının “conventional Banking” ve “Pakistan” ifadeleri tarafından şekillendirildiği görülmektedir. Arka planda ise “performance”, “efficiency” ve “corporate governance” gibi uygulama boyutlarının yer alması ilgili çalışmaların pratik hedeflere yoğunlaştığını göstermektedir.

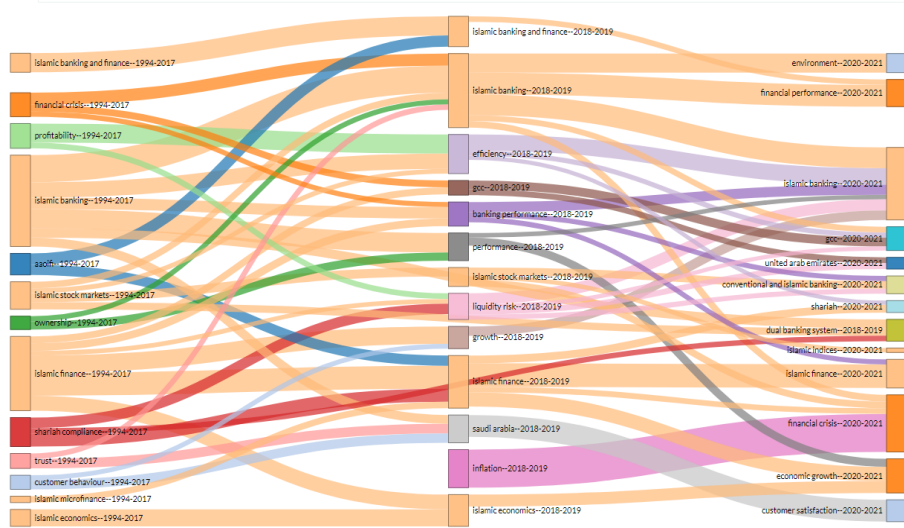
Kırmızı renk ile ayrıştırılan 2. Kümede üst katmanları oluşturan temel kavramlar “shariah compliance” ve “Islamic finance” kavramlarıdır. Arka plan kavramları arasında “Malaysia” ve “Indonesia” gibi kavramlar yer almaktadır. İlgili kümede yer alan çalışmaların öncelikli hedefinin, alan-şariat ilişkisinde temel oluşturma olduğu sonucu çıkarılabilir.

Yeşil renkle ifade edilen 3. Kümede yer alan “customer satisfaction” ve “service quality” ise herhangi bir hizmet faaliyetinin olmazsa olmaz koşulları olduğundan ayrı bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 7. Anahtar Kelimelerin Ağaç Dendrogramı

Tematik evrimsel analiz yoluyla, yayınların tematik içeriği, gücü ve yapısındaki değişen kurallar, evrimsel ilişkiler ve eğilimler gözlemlenebilir ve izlenebilir. Tematik evrimsel analiz yoluyla sahadaki gelişmeyi, değişimin yönünü ve bu değişimi, alanın muhtemel gelişimini tahmin etmek için nasıl kullanabileceğimizi belirleyebiliriz. Tematik diyagramdaki her düğüm, farklı bir tema gösterir ve düğümün boyutu, temada kullanılan farklı anahtar kelimelerin sayısı ile orantılıdır. Bir düğümün diğer düğümlere bağlantıları, kavramın ilişki içeriğini ortaya koyar. Bu bağlantıların sürekliliği, kavramın zaman içinde önemli olmaya devam ettiğini göstermektedir. İlişki çizgiler ne kadar genişse, kavramlar o kadar yüksek oranda paylaşıyor demektir. Yani, kavramlar arasında ne kadar güçlü bir bağlantı varsa, çizgi o kadar geniştir (Cobo vd., 2011).

Şekil 8. Anahtar Kelimelerin Tematik Evrimi

Konuyla ilgili literatür belirli aralıklarda yapılan yayın sayısına oranla üç dönem halinde incelenmiştir. Yayın sayısına bağlı olarak oluşturulan grupların 1994-2017, 2018-2019 ve 2020-2021 şeklinde oluşması, konuya olan ilginin özellikle son yıllarda artış gösterdiği ve güncel bir konu olduğu hususunda bir göstergedir. Arama terimi olarak kullanılan ifadelerin bu haritada yer almaları doğal bir sonuç olmakla birlikte diğer kavramlarla olan ilişkilerinin görselleştirilebilmesi adına analizde kalmaları uygun görülmüştür.

İlk dönem olan 1994-2017 yılları arasında “Islamic finance” ve “Islamic Banking” en büyük kesitleri oluştururken “shariah compliance”, “Islamic microfinance”, “Islamic stock markets” gibi alana temel oluşturacak nitelikteki kavramlar da bu aralıkta yer almaktadır.

İkinci dönem olarak ele alınan 2018-2019 yıllarında ise önceki dönemden farklı olarak “performance”, “inflation” ve “efficiency” gibi, İslami finans alanındaki uygulamaların çıktılarına değinen kavramlar göze çarpmaktadır.

Son dönem olan 2020-2021 yıllarında ise “customer satisfaction”, “environment” ve “financial crisis” gibi farklı alanlara ilişkin çıktılar ile İslami finans kavramlarının etkileşim halinde bulunduğu görülmektedir.

Sonuç

Elde edilen bulgular incelendiğinde konuya ilişkin hem piyasada hem de akademik çevrede yoğun bir ilgi artışının olduğu ifade edilebilir. Bu çalışma konu ile ilgili mevcut bilgi birikimini ortaya koyarak genel bir bakış açısı elde etmeyi hem de gelecek çalışmaların yönelebileceği muhtemel alanlara ilgili bir yönerge oluşturmayı amaçlamaktadır.

Bu bağlamda İslami finans literatürü incelenmiştir. Analiz sonucunda konuya olan eğilimin her geçen gün arttığı gözlemlenmiştir. Bu eğilimde en önemli aktörler Malezya, ABD ve İngiltere olarak tespit edilmiştir. Yayınlanan eser sayısı ve atıf sayısına göre ilk sırada Malezya yer almaktadır. Yapılan çalışmaların miktarlarının ve atıf sayılarının farklılıkları üzerine tespitlerde bulunmak konuyla ilgili pek çok boyutun gözden kaçırılmasına neden olabilir. Örneğin bu alanda faaliyet gösteren dergilerin görünürlüğünün, içerdikleri makalelerin atıf alma imkanlarını etkilediği gerçeği göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla ABD merkezli akademik dergilerin daha köklü bir tarihe sahip olmaları ve ABD’de yaşayan akademisyenlerin bu dergilere daha kolay erişebiliyor olmaları bu dergilerde yayınlanan makalelere daha fazla atıf yapılmasına neden olmuş olabilir.

Konuyla ilgili etkin üniversitelerin belirlenmesine yönelik analiz ülkeler için yapılan benzer nitelikte olsa da sonuçlar açısından küçük farklılıklar ortaya koymaktadır. Ülke sıralamasında ilk üç ülke Malezya, ABD ve İngiltere iken üniversiteler sıralamasında Tunus, Endonezya, Avustralya gibi diğer ülkelerin üniversitelerinin listede olduğu görülmektedir.

Akademik çalışmaların yayınlandığı dergilerin nitelikleri, ilgili makalenin görünürlüğünü, atıf sayısını ve etki düzeyini belirleyen faktörler arasındadır. Bu nedenle, bir alanı bibliyometrik bağlamda incelerken dergiler de ele alınmalıdır. İslami finans konusunda en etkili dergiler “Pacific-Basin Finance Journal”,

“International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management”, “Economic Modelling”, “Journal of International Financial Markets Institutions & Money” ve “Research in International Business and Finance” dergileridir. Akademik dergilerin değerlemesinde etki faktörü, endeksler ve H endeksleri gibi kriterler kullanılmaktadır. Bu araştırma kapsamında dergilerin alana katkıları bağlamında ilgili konuda yayımlanan eser sayısına, H endekslerine ve atıf sayılarına odaklanılmıştır. Atıflar ve H endeksi zamana ve aktiviteye göre değişen bir ölçek olduğundan yayın sayısında ikinci sırada yer alan “International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management” dergisi, H endeksinde ve atıflarda “Pacific-Basin Finance Journal” dergisini gerisinde kalmıştır.

Çalışmanın asıl odak noktası olan literatürün evrimi ile ilgili gerçekleştirilen anahtar kelime analizinde öncelikle çok boyutlu ölçekleme yapılmış ve 3 küme elde edilmiştir. Bu kümeler İslami bankacılık, İslami finans ve müşteri tatmini kavramları etrafında şekillenmişlerdir. Çok boyutlu ölçekleme İslami finans literatürünün geçen zaman içerisinde hangi konular etrafında yoğunlaştığını göstermesi açısından önemli katkılar sağlamaktadır.

Tematik evrim analizi ile konunun değişim ve gelişimini ortaya koymak mümkündür. İslami finans bağlamında yapılan çalışmalarda ilgili kavramların oluşturduğu konuların çeşitliliği dikkate alındığında, önümüzdeki dönemde İslami bankacılık kavramının önemini korumaya devam edeceği söylenebilir. Dönemler bağlamında incelendiğinde ilk dönemde alana ilişkin tanımların ortaya konduğu bir doğuş evresinden bahsedilebilir. Bu dönemde İslam ile bankacılığın ve finansın uyumu açıklanmaya çalışılmıştır. Devamında gelen ikinci dönemde ise alanda yapılan çalışmalar, uygulamalar üzerine yoğunlaşarak, oluşan bilgi birikiminin pratiğe aktarılmasını mümkün kılmıştır. Akabinde gelen son dönemde ise farklı alanlar ile ilişkilendirilen İslami finans kavramları alanın, belirli bir gelişim sürecini tamamladığına işaret etmektedir. Halihazırda bulunan etkileşimlerin oluşum hızına bakılarak gelecek dönemlerde gerçekleşecek etkileşimlerin çok daha fazla çeşitleneceği yorumu yapılabilir.

Bu çalışma elde edilen sonuçlar açısından İslami finans konusunda genel bir harita çıkararak literatüre katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Araştırmada kullanılan bibliyometrik analiz yöntemi söz konusu genel haritanın elde edilmesinde etkili bir yöntemdir. Böylece çalışmanın, araştırmacılara konunun tam resmi

hakkında fikir vereceği düşünülmektedir. Bu sayede çalışma, temel konuların, oluşan eğilimlerin ve bilimsel dönüşümün yönlerinin belirlenmesi yoluyla konuyla ilgili bilgi birikiminin daha da artırılmasına yardımcı olabilir.

Çalışmada uygulanan metodolojinin bazı kısıtları bulunmaktadır. Bu konuda getirilen en önemli eleştiri, makalelerin incelenen kısmının (anahtar kelime, özet) çok dar oluşu ve bu yüzden gerçek bilgi düzeyine yeterince atıf yapamıyor olabileceğidir. Konuyla ilgili yapılacak daha geniş içerikli literatür taramaları ile daha kapsamlı sonuçlar elde edilebilir. Bu noktada uygulanan metodun bir avantajı da ortaya çıkmaktadır. Mevcut çalışmadaki veri seti üzerinde geniş kapsamlı içerik analizleri yapmak çok uygulanabilir değildir. Bibliyometrik analiz daha çok çalışmanın daha az çabayla incelenbilmesini sağlamaktadır. Bir diğer eleştiri oldukça kapsamlı olmasına rağmen analiz için yalnızca WoS veri tabanının tercih edilmesidir.

Bütün bu kısıtlara rağmen çalışmanın, İslam ekonomisi ve finansı yazınının nasıl şekillendiğinin anlaşılması, konuyla ilgili mevcut bilgi birikim düzeyinin tespit edilmesi, görselleştirilmesi ve akademinin konuya bakış açısının ortaya çıkarılması açısından ilgili literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959-975. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>
- Biancone, P. P., Saiti, B., Petricean, D., & Chmet, F. (2020). The bibliometric analysis of Islamic banking and finance. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 11(9), 2069-2086. <https://doi.org/10.1108/JIABR-08-2020-0235>
- Cobo, M. J., López-Herrera, A. G., Herrera-Viedma, E., & Herrera, F. (2011). An approach for detecting, quantifying, and visualizing the evolution of a research field: A practical application to the fuzzy sets theory field. *Journal of informetrics*, 5(1), 146-166.
- Handoko, L. H. (2020). Bibliometric analysis and visualization of Islamic economics and finance articles indexed in Scopus by Indonesian authors. *Science Editing*, 7(2), 169-176. <https://doi.org/10.6087/kcse.213>
- Hoffman, D. L., & De Leeuw, J. (1992). Interpreting multiple correspondence analysis as a multidimensional scaling method. *Marketing letters*, 3(3), 259-272.
- Iqbal, Z. (1997). Islamic financial systems. *Finance and Development*, 34, 42-45.

- Karaoğlan, D. S. (2020). İslami Finans Literatürünün Retrospektifi: Geçmiş ve Gelecek Öngöröleri Üzerine Bibliyometrik Bir Analiz. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(39), 1088-1106. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.769048>
- Kim, L., Portenoy, J. H., West, J. D., & Stovel, K. W. (2020). Scientific journals still matter in the era of academic search engines and preprint archives. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 71(10), 1218-1226.
- Kleinberg, J. (2003). Bursty and hierarchical structure in streams. *Data mining and knowledge discovery*, 7(4), 373-397.
- Mubarrok, U. S., Ulfi, I., Sukmana, R., & Sukoco, B. M. (2020). A bibliometric analysis of Islamic marketing studies in the “journal of Islamic marketing”. *Journal of Islamic Marketing, ahead-of-print*(ahead-of-print). <https://doi.org/10.1108/JIMA-05-2020-0158>
- Shinkafi, A. A., & Ali, N. A. (2017). Contemporary Islamic economic studies on *Maqasid Shari'ah*: A systematic literature review. *Humanomics*, 33(3), 315-334. <https://doi.org/10.1108/H-03-2017-0041>

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.